

Funkce cizojazyčných prostředků v knihách Marie Kubátové

IVANA KOLÁŘOVÁ

(Brno)

Vícejazyčnost textů některých knih Marie Kubátové postihuje jazykovou situaci na vícejazyčných územích, na nichž v 19. století (povídka *Z herbáře botaničky v krinolině*), resp. v 1. polovině 20. století (román *Obchod iluzemi*), tj. v obdobích, v nichž podle Damborského (1999: 41), Krčmové (1999: 197) a také např. podle Trosta (1995: 138) byla dvojjazyčnost česko-německá obvyklým jevem. Charakteristická byla i pro autorčino rodné Podkrkonoší (Valouch 1986: 8), do něhož je situován děj dvou citovaných děl.

V textech dvou uvedených děl M. Kubátové jsou zobrazovány situace, za jejichž předlohy lze považovat komunikační situace reálné; lze v nich tedy předpokládat fungování textů z různých stylových oblastí. Cizojazyčné prvky zejména německé a latinské v různé jazykové formě, kterými se ve vztahu ke zvoleným literárním textům Kubátové budeme zabývat, mohou být užity jako signály různých funkcí ve stylizované komunikaci literární, popř. různé charakteristiky literárních postav (srov. též Lanstýák 2001: 158). Do promluv vytvářejících literární obraz každodenní komunikace (srov. Müllerová 1994: 9-11) vkládá Kubátová německé výrazy přepsané z pohledu českého čtenáře foneticky (tj. výhradně prostředky českého grafického systému, např. *majngot*, *bakfiš* aj.) a adaptované na český systém gramatický (*sósy*, *auflaufy* atd.), méně často se uplatňují německá slova psaná pravopisem původním. V řadě situací líčených především v knize *Z herbáře botaničky v krinolině* postavy hovoří česky a zcela samozřejmě užívají německá slova a slovní spojení (Krčmová 1999: 194). Cizojazyčné prostředky latinské a latinského původu se objevují v pracovních diskusích, v pasážích líčících profesní prostředí

(lékárenské, chemické), zálibu v botanice, popř. v textu vysvětlujícím vztah latinských, německých i českých názvů při formování botanické terminologie.

Příznakovost nebo nepříznakovost výrazů německých psaných foneticky, německých výrazů psaných původním pravopisem i latinských výrazů jak adaptovaných, tak v původní podobě a do českého textu zapojených jako nesklonných souvisí se základní jazykovou polohou textu (srov. Mareš 1996: 177). V těch pasážích, které v knize *Z herbáře botaničky v krinolině* vytvářejí stylizovanou podobu komunikace každodenní, převažuje nespisovnost. Stylizovaná řeč vypravěče i postav je tvořena převážně obecnou češtinou s výrazy výrazně expresivními až vulgárními (*zasmrádlý, zatrachtilej, nemešlo, lapnout, prasecky zamazaná*), prvky severovýchodočeského dialektu z oblasti Podkrkonoší (*d'ouka, broulí, d'obnou. ...*; Valouch 1986: 36-37; Bělič 1972: 232). Německé výrazy psané foneticky podle jejich předpokládané, často nedbalé výslovnosti českým mluvčím z nižší společenské vrstvy působí v mluvě např. kuchařky, chlapce Zeflíka i v řeči služek v kontextu nespisovných jazykových útvarů a bilingvního jazykového prostředí přirozeně, tedy spíše nepříznakově (Trost 1995: 138 ; Krčmová 1999: 195-197). Podílejí se pravděpodobně na vytváření obrazu komunikace smíšené a nepřilíš kultivované: *...mysl se na to musí upřít se vším zápalem, aby se všechno stačilo pinklich, než panstvo zasedne ke stolu ...* (Kubátová 1995: 22; polopřímá řeč odrážející myšlenky kuchařky Rézi); *„Je půst, tak se nemuziciruje, ušklíbla se d'ouka, bakšiš nevyválanej, a už jí nebylo. A nudlový placky přeschnou. Majngot, to je den!“* (Kubátová 1995: 24); *„Mohla d'ouka mačkat řeřichu, ale kdovi kde jí byl konec! Backšiš zatrachtilej...“* (Kubátová 1995: 24; v komentující řeči a následně v přímé řeči je zachyceno kuchařčino hodnocení Josefiny Ettlové); *Když si hrajeme na krancjégry a pašeráky, krancjégři honí pašeráky...* (Kubátová 1995: 22-23); *Pak jsou zas krancáci oni a honějí nás; Seš nemešlo. Lapli bysme tě ancvaj* (Kubátová 1995: 23; promluvy chlapce Zeflíka, syna Kočího, které mají pravděpodobně prezentovat vyjadřování dětí služebnictva při jejich typických dětských hrách). Méně časté jsou pravopisně i gramaticky adaptované německé výrazy jako synonyma odborného názvosloví – v mluvě Zeflíka: *„Tu roste devětsil, řekl Zeflík moudře. Přej má po jaru hojivou moc. Ale ten máti nesbírá. Nejdřív mě pošle s košíkem, až pokvete Panenky Marie líčko. Tenhleten hajlkraut na brustthé“* (Kubátová 1995: 23).

Ve spisovné poloze probíhají promluvy postav představujících osoby z vyšších a středních vrstev, jejichž komunikace signalizuje snahu o kultivovanost. Německé výrazy v nich jsou zachyceny spíše pravopisem vycházejícím ze spisovné němčiny, srov. např. názvy podniků: *Papierwarenfabrik. Dobrá partie* (Kubátová

1995: 28); *Manžel je v čestném předsednictvu. Spolu s pány Kieslingy, Schleyerfabrik und Weberey, hned za panem von Blusst, Spinnfabrik* (Kubátová 1995: 29). Německé výrazy psané původním pravopisem mívají charakter i citátových výrazů, v psaném textu jsou označeny uvozovkami, srov.: *Záliha v botanice pozdvihne lékárníkovu choť z kategorie „tüchtige Hausfrau“ do kategorie „gebildete Dame“* (Kubátová 1995: 43); *Potzatkowe – rosslinnetzti, to je něco schrecklich böhmisch; – Ja, medikus Mann byl svého času Prager* (Kubátová 1995: 72); *Nebudete si vykládat ve zlém, Herr Apotheker, že si naše firma dala udělat k vašemu jménu reference* (Kubátová 1995: 31; z rozhovoru Ettla mladšího, bratra Josefíny Ettllové-Kablíkové, s Vojtěchem Kablíkem před svatbou); *A tak – trotz meinem Matronenalter – povedu pana profesora na Kozi hřbet, které ted' oblékla do růžova Kablíkia minima. To je taky moje milá kytka* (Kubátová 1995: 77; z rozhovoru šedesátileté Josefíny Kablíkové se švagrovou). Foneticky přepsané německé výrazy působí v rozhovorech postav společensky výše postavených příznakově, např. v mluvě paní Ettllové (matky Josefíny Kablíkové, rozené Ettllové): *Naučí se tam všecko, co má umět dáma i tüchtige Hausfrau* (Kubátová 1995: 23); *Takový, průměrný felčar, v botanice jenom libhábr, žádná kapacita* (Kubátová 1995: 72). V řeči Josefíny Kablíkové má spojování takto přepsaných výrazů německých s latinskými v kontextu obecné češtiny, popř. i v kontextu užití výrazů silně expresivních až vulgárních zřejmě dokreslovat zajímavou osobnost botaničky Kablíkové, srov.: *Je mu to putýnka. Ganz egal* (Kubátová 1995: 55); *A vám jde taky o vaše Lichenum descriptio, a proto si mý sofa ani nesesednete. Tak hergot, sedněte si a nestijte tu jak kvrdlík v kucmochu – tak by to řekla Rézi* (Kubátová 1995: 55-56). *Usnea barbata, Herr Doktor. Dávají ho tady do betléma svatejm třem králům na fousy* (Kubátová 1995: 70); *Herr Doktor, tohle by nám překázelo. Jestli mi chtějí vzdát hold, tak mi polibějí ruku až zas dole v saloně. Jsou tak dobrej. Chtěla bych jim ještě ukázat lichenes* (Kubátová 1995: 71). Oslovení „Herr Doktor“ je spojené jak s vyjadřováním odborným (latinským – srov. *lichenes*, žertovně užitým *usnea barbata*), tak s vyjadřováním typickým pro dobovou běžnou komunikaci, místy však pro osobu s vyšších vrstev až netypicky nekonvenčním (*svatejm třem králům na fousy; jsou tak dobrej; vzdát hold*). Vyjadřování Josefíny Kablíkové ve srovnáním s vyjadřováním jejího manžela postihují myšlenky medika, později lékaře Václava Manna – pražského Němce: *Nějak divně to osud zkržil: On, učený magistr Kablík, v laboratoři chemikus znamenitý a ve společnosti muž vybraného chování vypadá spíš na syna z Ettllovy továrny, zatímco jí, rozené Ettllové, by slušel původ z Kablíkovíc polabského mlýna* (Kubátová 1995: 54).

Autobiografický děj *Obchodu iluzemi* je situován do období mezi 1. a 2. světovou válkou, kapitola nazvaná *Příběh od labutiho jezera* do období 1. světové války. Základní poloha většiny textů románu je spisovná, popř. hovorová. Nespisovné výrazy čerpající z obecné češtiny, popř. severovýchodočeského nářečí, slangu působí jako stylově příznakové, právě s nimi se nejčastěji spojují německá slova a slovní spojení adaptovaná na český gramatický systém. Např. v řeči sustentanta farmacie Švarce ukazují na člověka pocházejícího z bilingvního prostředí, který hovoří česky a zcela samozřejmě užívá německých výrazů, srov.:

(1) Sustentant farmacie Josef Švarc. Váš nejbližší vyšší nadřízený. Něco jako frajtr (Kubátová 1992: 80).

(2) Takzvaná seklusa, umrlčí lebka a zkřížené hnáty. Blíznete si a jste maustót (Kubátová 1992: 81).

(3) „Tu útěchu mi daj už feldkuráti“ (Kubátová 1992: 89).

Výskyt jednotlivých německých výrazů dokumentujících atmosféru doby – válku, válečnou atmosféru můžeme číst i v promluvách dalších postav, reprezentujících starší generaci před 1. světovou válkou (srov. 4, 5) – *vafndýnst, militérkomando, štátskripl, feldkurát* (též Hubáček 2001: 42, 44), popř. v mluvě nejstarší generace (např. pratetiček) v období mezi 1. a 2. světovou válkou (srov. 6, 7). Mohou být i expresivním prostředkem vyjádření výrazné nespokojenosti, až rozlobenosti (srov. 4):

(4) „Tak pozdní hodina a on, Švarc, náš odchovanec, a s ním frajle! Škandál před Frau baronin!“

„Uklidněte se mé dámy, nur nicht den kopf flirn, já už si udělám ordnunk!“ Upřel oči na Josefa Švarce. „Kdyby nebylo přišlo milostivé paní baronce na plese übl, tak o tom ani nevíme!“ (Kubátová 1992: 87).

(5) „A já dobrák jej třetím rokem kryju před vafndýnstem, přimlouvám se u přítele na militérkomandu a tři roky z něj dělám štátskripla – !“ (Kubátová 1992: 88).

(6) „Byl po fajruntě ještě v Jilemnici na kole privízt máti ten marcipán“, doložil hospodář (Kubátová 1992: 121).

(7) „... V tuláčkově rodě pomáhala muzika obvánět živobytí od prachdědků, děda kapelmajster vokoupal inštrument až v Černým moři. A že dál byla juž jen voda a voda a dál to nešlo, zavelel bandě kért ojch a klapícírovali si to nazpátek do Čech“ (Kubátová 1992: 206).

Přestože užívání německých výrazů v českých promluvách běžné komunikace na bilingvním území není neobvyklé, může souviset s emocionálním zabarvením textu. Týká se to především těch slov, která pojmenovávají jevy vyvolávající nepříjemné představy, např. *maustót* (německý výraz označující vlastnost „nadobro/zcela mrtvý“; srov. Siebenschein 1988: 23), související s válkou (*feldkurát* – z němčiny pocházející výrazy dobového slangu, označující vojenského polního kněze; srov. Slovník spisovného jazyka českého I 1989: 490; *kripl* – z němčiny pocházející vulgární označení původně člověka neschopného vojenské služby; srov. Slovník spisovného jazyka českého II 1989: 442).

V textech obou citovaných děl M. Kubátové se spojují různé způsoby stylizace. Text *Obchodu iluzemi* je stylizován v subjektivní Ich-formě, vypravěčem je děvče (autorka v dětství), později dospělá žena, pravděpodobně autorka. Události jsou líčeny především z jejího pohledu. V části *Příběh od labutího jezera* je řídicí složkou textu objektivní vypravěč v Er-formě, střídající se s polopřímou řečí sledující myšlenky Amálie Tauberové (později Kutinové), lékárenské praktikantky, později lékárnice a spisovatelky, která střídá původní vypravěčku v centru vypravěčské perspektivy. V knize *Z herbáře botaničky v krinolině* je řeč neutrálního vypravěče v objektivní Er-formě (Doležel 1993: 12, 18, 44–47) střídána častější řečí polopřímou (Doležel 1993: 22–24), v níž jsou stylizovány myšlenky různých postav do jejich promluv nebo myšlenek – Josefinky (hlavní postavy), kuchařky Rézi, přítele Zeflíka (syna kočího), manžela Josefíny lékárníka Káblíka aj. Promluvy postav v podobě přímé řeči jsou méně časté. Postavy se střídavě dostávají do pozice „pozorovatelů vševedoucích“ (např. Rézi na s. 34–35; Josefinka na s. 28, s. 50; Zeflík na s. 22–24; medik, později lékař Václav Mann na s. 54): *Kuchařka se odvrátila od okna. Ne, nechtěla fešného kočího vidět. Výtáhla kapesník, aby setřela z očí i s myšlenkou včerejší obrázek* (Z herbáře, s. 34; polopřímá řeč odrážející myšlenky kuchařky); *Služba v panském domě vzala kuchařce život soukromý, mateřské city přenesla na Josefinku* (Kubátová 1995: 35; komentář vypravěče); *Ne, to by nešlo, namlít slečince...* (Kubátová 1995: 23; v polopřímé řeči jsou reprodukovány myšlenky Josefinky, reagující na úvahy okolí); *Lapit slečnu Josefinku – ne, to by nešlo* (Kubátová 1995: 23; polopřímá řeč reprodukuje myšlenky Zeflíka, syna kočího); *Uzavřel úvahu tichou glosou: felix Austria. Nad tímto mírumilovným spojením „mých národů“ by se mohl radovat sám císařpán...* (Kubátová 1995: 54; myšlenky Václava Manna stylizované do nevlastní přímé řeči); *Děvenko, Pánbu nebeskej nemůže dávat všechno všem. Někomu děti, někomu peníze. Kdyby dal všechno všem, přišlo bynebe cugrunt* (Kubátová 1995: 50; promluva kuchařky reprodukována v nevlastní přímé řeči). Jazykové prostředky emocionálně zabarvené

charakterizující mluvu kuchařky se objevují nejen v její přímé řeči, ale i v řeč vypravěčské: *Dort dohořel a na podium, připraveném ve velkém sále u klavíru, usedla tancmuzik, aby vystřídala táflmuzik* (Kubátová 1995: 36); *Kuchařka moudře uklidila frajlinku k nudlválu...* (Kubátová 1995: 21); *V Ettlově domě trpěli kuchařce její jadrnou češtinu, protože byla osobou po léta rodině oddanou a její sósy, kuglufy a auflaufy byly i rodině a firmě ke cti* (Kubátová 1995: 28); *Shrnula do jednoho pytle kuchtičku, vdovy Pelcovky dceru, a mladého malíře-frajkumštýře, kterého mlynářovic přibráli do bryčky, aby se v bohatém domě najedl* (Kubátová 1995: 34).

Ve volbě těchto českých, nářečních i německých variant můžeme vidět snahu vyjádřit různé vztahy: *kuchařka moudře uklidila frajlinku k nudlválu*; *mohla d'ouka mačkat řeřichu* (pejorativní pojmenování *frajlinka*, *d'ouka* vyjadřují nespokojenost kuchařky s tím, že dostala děvče na starost, a s chováním děvčete; proti tomu *frojlajn*, *slečinka* jsou pravděpodobně signálem snahy alespoň částečně zachovat v komunikaci společenské rozdíly: *vystřčila frojlajn Joseř finku za dveře; ... a slečinka ven*). Německé výrazy zastupují pojmenování objektů (*sósy*, *kuglufy*, *auflaufy*), hodnocení (*frajkumštýř*, *bakfiš*), citoslovce (*majngot*, *hergot*). Objevují se i varianty jednoho výrazu, ovšem většinou ne jako kumulované na malém prostoru, srov. *frajlinku – frojlajn* (spolu s českým *slečinka* a nářečním *d'ouka*).

U nejvzdělanějších vrstev v 19. století hovoří Trost (1995: 135 n.) o česko-německo-latinské trojjazyčnosti; můžeme tedy latinismy a původní (někdy citátové) latinské výrazy za reprezentanty vyššího stylu, popř. za výrazy dokumentující vzdělanost literárních (a vlastně skutečných) postav v oblasti farmacie, chemie a botaniky. Např. užívání výrazů z oblasti farmacie signalizuje zasvěcenost účastníků komunikace do problematiky oboru, popř. jejich snahu dát najevo svou erudovanost (viz promluvy Švarcek mladé praktikantce). Latinské názvy se objevují jako adaptované, začleněné do českého morfologického systému: *lékárenskou oficínu znáte; takzvaný aparát reagencií* (Kubátová 1995: 37), ale častěji v původním znění, nesklonné, popř. citátové. Původní latinské termíny se objevují častěji v původním znění než výrazy německé. Bývají součástí českých výpovědí jako výrazy jednotlivé, ale také v celých řadách (srov. 11).

(8) Praktikantka sledovala instruktora, jak se natahoval a shýbal, až se v inspekčním pokojku za lékárnou roztáhla kmínové a majoránková vůně bramboračky. ... „Připravte dvě kalibrované nádoby a rozdělte decoctum solani lege artis paratum ana partes aequales, čili každéj půl!“ (Obchod iluzemi, s. 86).

(9) Botanika však může být v jejich očích věda pokorná, bohulibá. V salonech dokonce „scientia amabilis“ (Kubátová 1995: 42).

(10) Jistý Vogel sůl *cremor tartalis solubilis* že zkoumal (Kubátová 1995: 42).

(11) Jan Svatopluk Presl, působící na vysokém učení pražském, jest přítelem jazykozpytu. Usiluje o vytvoření vědeckých názvů v jazyce českém. Spartam, quam natus est, orna (Z herbáře, s. 41).

(12) Enumeratio plantarum phanerogamicarum imperii Austriaci universae auctore Joseph Maly, uvnitř děkvný dopis botaničce Kablíkové za spolupráci (Kubátová 1995: 73).

Přechod z češtiny k vyjadřování latinskému signalizuje také přechod od běžné komunikace ke komunikaci odborné, od obrazu běžné situace k obrazu profesního prostředí:

(13) Pojídaje kobližku krácel Kablík špalírem štanadfefěsů s nápisy pro lékárenskou laboratoř v latině, tartarus stibiatus, stantum chloratum etcetera, pro barvírenský a tiskárenský průmysl s F. X. Broschem v němčině Zinnchlorid, Zinnsalz, Brechweinstein, Pinksalz (Kubátová 1995: 49).

(14) „Malčinko,“ obrátil se k mé mamince, „když není rum, vymysleli Dubbovi pro záchranu lidstva rumolín. Laboratorium Kosmo-pharma nad Mrlinou obrátí konev fruktózy do necek dnem vzhůru, a když nám stará milostpaní půjčí měchačku, vezmeme bylinné extrakty podle regálů či podle abecedy, jak to leží a běží, trochu pro Frantu, trochu pro Pepika, trochu pro Barču, trochu pro Jeníka, pro Mařenu, pro kačenu, lidi si osladějí, popijou, přestanou kašlat a vytrávějí, aqua pumpáta do toho a můžeme chystat viněty, budou-li flašky (Kubátová 1992: 179).

(15) Do naší lékárny přišel vojáček a vyzul botu. odmotal onuci a ukázal spařené nohy. Maminka mu dala Jarischovu soluci k omývání a rozplakala se, že nemáme unguentum leniens, došlo cetaceum (Kubátová 1992: 183).

V některých případech jsou cizojazyčné výrazy přeloženy, a to nejen latinské, ale také německé:

(16) Když potom psal k.k. Custos am Hofnaturalien-Cabinette Geineckemu do Drážďan své dojmy z návštěvy slavné botaničky, zašifroval své pocity v poznámku tak jako ti předtím: „Interessante Dame“ (Kubátová 1995: 75).

(17) A tu J. S. Presl, obdobně jako v přírodnictví, kde pracuje na návržení soustavy živočichů podle tříd, řádů, rodů, tajně tak i v oboru lučby v příkladu složení vod lázně Libničské uvádí pro protosulphuridum hydrogenii český název volný provosířičník vodíkový, prohydrothiasis calcini sírmovodan vápníkový (Kubátová 1995: 42).

(18) Zeleň listů mu navodila příměr „Seegrün! – mořská zeleň“ (Kubátová 1995: 49).

(19) Opatřím své paní pro příští vyjížďku kočářem ins blaue clavis analyticon, botanický klíč (Kubátová 1995: 49).

(20) Oleum jecoris aselvui, rybí tuk, támhle v regále. Ze sirupů je požitelný sirupus simplex a sirupus althae, ajbišák (Kubátová 1992: 81).

Spíše ojediněle se v textu objevují i výrazy z jiných jazyků. V knize *Obchod iluzemi* se v kapitole *Příběh od labutiho jezera* setkáme s krátkými pasážemi v italštině, které souvisejí s přítomností Italů ve městě za 1. světové války:

(21) ... a naproti u Plavců vytrubovali a hlaholili gaskoňští kadeti: „Du Carbonete, račte víno?” (Kubátová 1992: 30).

(22) „... Una korona venti činkve. Vojsjeteuna belaragaca. Ohromná věda, to by na vás ještě nebylo” (Kubátová 1992: 81)

Zřídka se setkáme s výrazy anglického původu:

(23) „A ty se už dál do toho neplet', Málínko, protože neznáš pravidla hry a nepoznáš ofsajd” (Kubátová 1992: 57).

(24) Pan Plavec slíbil dohled nad regulérností turnaje v duchu fair play ... (Kubátová 1992: 57).

Užívání některých cizojazyčných, zvláště latinských výrazů naznačuje aluzi, je prostředkem intertextuality, a to v rámci vztahů jednotlivých částí knihy:

(25) Pohlédl sklem výkladu přes náměstí k továrním budovám, kde balily italské zajatkyně tabákové listy, a přitáhl si uzel na kravatě. „Támhle do toho, co je zavřeno, zbytečně nestrkejte nos. Takzvaná seklusa, umrlčí lebka a zkřížené hnáty. Blíznete si a jste maustót. (Kubátová 1992: 81, kapitola *Příběh od labutiho jezera*) – „tak na ty se, slečno Malčo, nekoukejte”, doplnila maminka. „To tu stojí od věků jako stafáž, aby si nás měli lidi proč vážit. Do toho, co je pod klíčem, nestrkejte nos. Takzvaná seklusa, umrlčí lebky a zkřížené hnáty, blíznete si a jste maustót” (Kubátová 1992: 160, kapitola *Farmaceutka*).

(26) „... Jenže bez tirocinálky mě na fakultu nevezmou a já jsem frontdýnsttauglich”. (Kubátová 1992: 89, kapitola *Příběh od labutiho jezera*) – „A brzy nato přibalila jedna lékárnická praktikantka jednomu sustentantovi, co byl uznán frontdýnsttauglich, láhev rybího tuku na cestu ins blaue. Já vím, jsem ti za ni podnes dlužnej” (Kubátová 1992: 161, kapitola *Farmaceutka*).

Z spojovací články mezi textem kapitoly, která líčí osudy matky vypravěčky, a mezi kapitolou odehrávající se v současnosti vypravěčky (v průběhu 2. světové války), jsou právě německé výrazy odrážející atmosféru války (*frontdýnsttauglich*).

glich), výrazy z oblasti farmacie (*sekluza*) a výrazy charakteristické pro vyjadřování Josefa Švarce (*maustót*).

V souvislosti s obdobími, v nichž se děj obou prací Kubátové odehrává, vyvstává otázka, zda vztah češtiny a cizojazyčných výrazů odráží vztah uživatelů těchto jazyků k nim a vztah uživatelů těchto jazyků navzájem. V obrazech běžné komunikace je střídání českých a německých výrazů stylizováno jako přirozené, nevypovídající o národnostních sporech, o snaze prosazovat jazyk vlastní apod. Z promluv postav není patrný negativní vztah k češtině nebo němčině. Pouze v hovoru o Preslovi a jeho tvoření české terminologie se objevuje vlastenecký postoj lékárníka Kablíka. Německé výrazy se častěji objevují z pohledu českého čtenáře přepsané ve fonetické podobě a převážně také adaptované na morfologický systém češtiny. Německá slova a slovní spojení v původní podobě, popř. s následným českým překladem jsou méně častá. Česky psaná německá slova pojmenovávají obvykle jevy bez výraznějšího citového zabarvení, popř. jde o citoslovce typu *majngot*, *hergot* v textech stylizujících např. mluvu kuchařky, syna kočího nepůsobí výrazně příznakově. Za příznakové ve všech textech lze považovat citově zabarvené až vulgární jazykové prostředky německé ve spojení s citově zabarvenými výrazy českými. Jazykové prostředky latinské se většinou objevují v komunikaci v pracovním prostředí nebo v textech stylizujících komunikaci vědeckou (farmacie, chemie, botanika) a bývají signálem vzdělanosti a kultivovanosti. I ony však mohou být ve spojení s foneticky česky psanými výrazy německého původu, popř. v kontextu výrazně nespisovné češtiny zdrojem komičnosti, např. v promluvách Josefíny Kablíkové.

Literatura

- Bečka J. V., 1992, *Česká stylistika*, Praha: Academia.
- Bělič J., 1972, *Nástin české dialektologie*, Praha: Academia.
- Čechová M., Chloupek J., Krčmová M., Minářová E., 1997, *Stylistika současné češtiny*, Praha: ISV.
- Damborský J., 1999, *K artistnímu míšení jazyků (na příkladě románu J. V. Niemcewicze)*. – *Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity*, red. S. Urbanová, N. Bayerová, J. Damborský, H. Srpová, Ostrava: Ostravská univerzita, s. 41–50.
- Doležel L., 1993, *Narativní způsoby v české literatuře*, Praha: Československý spisovatel.
- Hauser P., 1980, *Nauka o slovní zásobě*, Praha: SPN.

- Hubáček J., 2001, *Naše a cizí v sociolektech. – Naše a cizí v internetnické a interpersonální komunikaci*, red. I. Bogoczová, J. Hubáček, H. Srpová, Ostrava: Ostravská univerzita, s. 41–44.
- Jedličková A., 1990, *Vícejazyčnost v díle Karla Čapka. – Karel Čapek a český jazyk. Sborník pedagogické fakulty Univerzity Karlovy*, red. R. Brabcová, Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, s. 91–107.
- Karlík P., Pleskalová J., Nekula M., Rusínová Z. a kol., 2002, *Encyklopedický slovník češtiny*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Krčmová M., 1999, *Cesta k překonání cizosti; bilingvní město. – Jinakost, cizost v jazyce a literatuře*, red. M. Čechová, D. Moldanová, Ústí nad Labem: UJEP, s. 194–199.
- Kubátová M., 1992, *Obchod iluzemi*, Praha: Československý spisovatel.
- Kubátová M., 1995, *Z herbáře botaničky v krinolině. – Zpověď ježibaby*, Žďár nad Sázavou: Impreso plus, s. 19–79.
- Lanstyák I., 2001, *Kontaktné variety maďarského jazyka na Slovensku. – Naše a cizí v internetnické a interpersonální komunikaci*, red. I. Bogoczová, J. Hubáček, H. Srpová, Ostrava: Ostravská univerzita, s. 157–166.
- Mareš P., 1996, „*Tajnej a otevřenéj jazyk*“ (*spisovnost a nespisovnost v románu Jáchyma Topola Sestra*). – *Spisovnost a nespisovnost dnes*, red. R. Šrámek, Brno: Masarykova univerzita, s. 176–178.
- Müllerová O., 1994, *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*, Praha: Academia.
- Trost P., 1995, *Německo-česká dvojjazyčnost. – Studie o jazycích a literatuře*, Praha: Torst, s. 134–142.
- Siebenschein H. a kol., 1988, *Německo-český slovník II M-Z*, Praha: SPN.
- Slovník spisovného jazyka českého I, II, 1989*, Praha: Academia.
- Valouch J., 1986, *Marie Kubátová*, Praha: Československý spisovatel.

Foreign Words in the Books by Marie Kubátová

Multilingual texts in some books by Marie Kubátová show a pical language situation in some multilingual areas in 19th century. The Giant Mountains and their surroundings, where M. Kubátová lives, were bilingual (Czech and German) from the 19th century till the 1940's. Kubátová's books *Obchod iluzemi* (1992) and *Z herbáře botaničky v krinolině* (1995) show a great variety of styles. German and Latin words are used in various language forms as signals of various functions in literary communication and they can describe certain personal features of the individual literary characters. German words are used in the Czech narratives regularly like in a typical Czech-German bilingual language area. German words are usually written phonetically – according to the pronunciation of the poor people – and they are also adapted to the Czech grammatical system. German words and idioms spelled according to the rules of the German orthography are not used very

often in Kubátová's books. German words which are written phonetically with Czech letters and which are not expressive or not represented by interjection (for example, *majngot*, *hergot*) are usually without any stylistic indication in the direct speech (for example in the speech of the cook, of the coachman's son). Expressive or vulgar German words and idioms can be stylistically marked in connection with the Czech expressive words and idioms. Latin words and phrases are used as means of a literary description of professional communication in the narratives or in the literary stylisation of scientific texts (chemistry, botany, pharmacology) and/or as signals of communication of the highly-educated people.